

Uchwała z dnia 25 sierpnia 1994 r.

I PZP 33/94

Przewodnicząca SSN: Maria Mańkowska, Sędziowie SN: Antoni Filcek
(sprawozdawca), Teresa Romer,

Sąd Najwyższy, przy udziale prokuratora Jana Szewczyka, w sprawie z powództwa Jana L. i Adeli M. przeciwko Syndykowi upadłości [...] Zakładów Obuwia w W. o odprawę, po rozpoznaniu na posiedzeniu jawnym dnia 25 sierpnia 1994 r. zagadnienia prawnego przekazanego przez Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku z siedzibą w Gdyni postanowieniem z dnia 23 maja 1994 r. [...] do rozstrzygnięcia w trybie art. 391 k.p.c.

"Czy pozew wniesiony po ogłoszeniu upadłości, obejmujący wierzytelność powstałą po ogłoszeniu upadłości, a dotyczącą należności pracowniczych wynikających z działań syndyka w przedmiocie rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy, podlega odrzuceniu ?"

p o d j ą ł następującą uchwałę:

Pozew wniesiony po ogłoszeniu upadłości dłużnika obejmujący powstałą po tym zdarzeniu wierzytelność stanowiącą nie zaspokojoną należność pracowniczą, która została uwzględniona z urzędu w projekcie listy wierzytelności na podstawie art. 7a ust. 5 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. z 1990 r., Nr 4, poz. 19 ze zm.) nie podlega odrzuceniu lecz przekazaniu sędziemu-komisarzowi.

U z a s a d n i e

Pozwami wniesionymi 21 grudnia 1993 r. i skierowanymi przeciwko [...] Zakładom Obuwia w upadłości powód Jan L. domagał się zasądzenia na jego rzecz kwoty 5.130.000 zł z ustawowymi odsetkami od 1 września 1993 r., zaś powódka Adela M. kwoty 4.452.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 1 września 1993 r. - tytułem odpraw pieniężnych związanych z wypowiedzeniem im umów o pracę z przyczyn dotyczących zakładu pracy.

W odpowiedzi na pozew syndyk upadłości wniósł o zawieszenie postępowania w sprawie na podstawie art. 174 § 1 pkt 4 k.p.c., podnosząc, iż nie ma sporu co do uprawnień

powodów do odpraw pieniężnych z tytułu rozwiązania umów o pracę w związku z ogłoszeniem upadłości zakładów, a należności z tego tytułu uwzględnione zostały na liście wierzytelności z urzędu zgodnie z art. 7a ust. 5 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. (Dz. U. Nr 4, poz. 19 ze zm.).

Sąd Rejonowy w Gdyni wyrokiem z dnia 12 stycznia 1994 r., [...] zasądził od pozwanego - Masy Upadłości [...] Zakładów Obuwia w W. - na rzecz powodów dochodzone przez nich kwoty wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 1 września 1993 r. i nadał wyrokowi rygor natychmiastowej wykonalności do wysokości kwot jednomiesięcznych wynagrodzeń powodów.

Sąd ten ustalił, iż powodowie byli zatrudnieni w [...] Zakładach Obuwia do dnia 31 sierpnia 1993 r. Rozwiązanie umów o pracę nastąpiło w drodze wypowiedzenia dokonanego im przez syndyka upadłości z przyczyn określonych w art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. (Dz. U. Nr 4, poz. 19, ze zm.).

Prawo powodów do odpraw pieniężnych, jak również ich wysokości były nie kwestionowane.

Sąd I instancji uznał, iż nie zachodziły przesłanki do zawieszenia postępowania w trybie art. 174 § 1 pkt 4 k.p.c., gdyż powodowie nie kierowali swoich roszczeń do upadłego, a dochodzili wierzytelności przeciwko masie upadłości jako takiej, powstałych po ogłoszeniu upadłości i będących wynikiem działania syndyka. Te zaś wierzytelności mogą być bez przeszkód dochodzone przed sądem, bez potrzeby zgłoszenia ich do masy. Roszczenia o odsetki zostały przez Sąd Rejonowy uwzględnione na mocy art. 481 k.c. Sąd ten uznał, iż w niniejszej sprawie nie ma zastosowania art. 33 § 1 Prawa upadłościowego stanowiący, że odsetki od wierzytelności przypadających od upadłego nie biegną w stosunku do masy od dnia ogłoszenia upadłości, bowiem zasada w nim wyrażona nie odnosi się do wierzytelności przeciwko masie, powstałych po dacie ogłoszenia upadłości.

Rewizję od tego orzeczenia wniósł pozwany syndyk zarzucając naruszenie przez Sąd Rejonowy przepisów art. 33 Prawa upadłościowego oraz art. 174 § 1 pkt 4 k.p.c. i domagając się zmiany zaskarżonego wyroku oraz zawieszenia postępowania, ewentualnie uchylenia tego wyroku i przekazania sprawy sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Przy rozpoznawaniu powyższej rewizji Sądowi Wojewódzkiemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku z siedzibą w Gdyni nasunęły się poważne wątpliwości prawne, którym dał wyraz w przedstawionym Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia pytaniu prawnym przytoczonym w sentencji niniejszej uchwały.

W starannym uzasadnieniu tego pytania Sąd Wojewódzki zwrócił słusznie uwagę na konieczność rozróżnienia na tle przepisów rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 24 października 1934 r. - Prawo upadłościowe (jednolity tekst: Dz. U. z 1991 r., Nr 118, poz. 512 ze zm.) wierzytelności należnych od upadłego, a zatem powstałych przed ogłoszeniem upadłości, od wierzytelności przeciwko masie upadłości jako takiej, powstałych już po

ogłoszeniu upadłości. Wierzytelności należne od upadłego mogą być dochodzone przez wierzyciela, który chce uczestniczyć w czynnościach postępowania upadłościowego, tylko w trybie art. 150 Prawa upadłościowego, a dopiero po zakończeniu postępowania upadłościowego, zgodnie z art. 169 tego prawa przeciwko samemu upadłemu. Ponadto jeżeli o taką wierzytelność dotyczącą przedmiotu wchodzącego w skład masy upadłości w rozumieniu art. 20 i 21 Prawa upadłościowego wytoczono proces przed ogłoszeniem upadłości i z dniem tego zdarzenia postępowanie uległo na podstawie art. 174 § 1 pkt. 4 k.p.c. zawieszeniu, to zgodnie z art. 61 (powinien być według jednolitego tekstu - art. 62) postępowanie procesowe może być podjęte przeciwko syndykowi, gdy w postępowaniu upadłościowym sędzia - komisarz nie uznał wierzytelności albo gdy na skutek sprzeciwu sąd odmówił jej uznania. Natomiast wierzytelności należne od masy upadłości jako takiej, a więc powstałe już po ogłoszeniu upadłości mogą być dochodzone w drodze procesu cywilnego, bez potrzeby zgłaszania ich do masy w trybie art. 150 Prawa upadłościowego. Takie stanowisko zajął Sąd Rejonowy zasądzając na rzecz powodów dochodzone przez nich należności.

Jednakże na tym tle wątpliwości Sądu Wojewódzkiego budzi treść przepisu art. 7a ust. 5 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 4, poz. 19 ze zm.) - zwanej dalej ustawą z 28 grudnia 1989 r., stanowiącego, iż "wszelkie nie zaspokojone należności pracownicze podlegają zaspokojeniu w trybie i na zasadach przewidzianych odrębnymi przepisami, z tym że syndyk lub likwidator z urzędu uwzględnia te należności w wykazie wierzytelności do upadłego lub likwidowanego zakładu pracy". Bezsporne w sprawie jest to, iż syndyk z urzędu wpisał należności powodów z tytułu odpraw pieniężnych do wykazu wierzytelności.

Zdaniem Sądu Wojewódzkiego, jeżeli art. 7a ust. 5 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. obejmuje tylko wierzytelności z tytułu nie zaspokojonych należności pracowniczych w stosunku do upadłego, a więc powstałe przed ogłoszeniem upadłości i nie ma zastosowania do wierzytelności powstałych po ogłoszeniu upadłości, to wpisanie ich do wykazu wierzytelności było błędne i powodowie mogą bez przeszkód dochodzić swoich należności w procesie cywilnym. Jeżeli natomiast przepis ten obejmuje wszystkie nie zaspokojone należności wierzycieli upadłego i masy, bez względu na moment ich powstania i dopuszcza możliwość uwzględnienia w wykazie wierzytelności należności powstałych również po ogłoszeniu upadłości, wynikających już bezpośrednio z działań syndyka, takich jak rozwiązywanie z pracownikami stosunków pracy, to należności te (w tym również odprawy powodów) podlegają zaspokojeniu w trybie i na zasadach przewidzianych odrębnymi przepisami, a więc w trybie postępowania upadłościowego. Zatem wpisanie należności powodów na listę wierzytelności byłoby prawidłowe, jednak wniesienie przez nich pozwów w procesie cywilnym spowodowałoby dwutorowość postępowania, o jakiej mowa w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 1992 r., III CZP 22/92 (OSNCP 1992 z. 11 poz. 188), w której

Sąd ten opowiedział się w takiej sytuacji za odrzuceniem pozwu wniesionego po zgłoszeniu wierzytelności sędziemu - komisarzowi w celu umieszczenia na liście wierzytelności. Problem sprowadzałby się wówczas do odpowiedzi na pytanie, czy w stanie faktycznym sprawy (pозew przeciwko masie, wierzytelność powstała po ogłoszeniu upadłości), lekko odmiennym od stanu faktycznego przytoczonej wyżej uchwały Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 1992 r. (pозew przeciwko upadłemu, wierzytelność powstała przed ogłoszeniem upadłości), należy pozew również odrzucić.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jak trafnie zwrócił uwagę Sąd Wojewódzki, dla rozstrzygnięcia przedstawionego Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawnego kluczowe znaczenie ma wykładnia art. 7a ust. 5 ustawy z 28 grudnia 1989 r. pod kątem zasięgu obowiązywania tego przepisu, a mianowicie, czy dotyczy on tylko nie zaspokojonych wierzytelności pracowniczych w stosunku do upadłego, a więc powstałych przed ogłoszeniem upadłości, czy także wierzytelności w stosunku do masy upadłości, powstałych zatem po ogłoszeniu upadłości. Za pierwszym rozwiązaniem opowiada się Sąd Wojewódzki i występujący w sprawie przed Sądem Najwyższym prokurator, powołując jako argument porównanie sformułowań użytych w art. 150 Prawa upadłościowego ("wierzyciel upadłego") i art. 7a ust. 5 ustawy z 28 grudnia 1989 r. ("w wykazie wierzytelności do upadłego") wskazujących na moment powstania tych wierzytelności (przed ogłoszeniem upadłości).

Stanowiska tego nie podziela Sąd Najwyższy opowiadając się za drugim rozwiązaniem, w myśl którego art. 7a ust. 5 ustawy z 28 grudnia 1989 r. obejmuje wymienione w nim należności zarówno w stosunku do upadłego zakładu pracy jak i do jego masy upadłości, a zatem bez względu na chwilę ich powstania. Przemawia za tym treść wym. przepisu, a mianowicie ta jego część, która mówi o "wszelkich" nie zaspokojonych należnościach pracowniczych, co wykracza poza li tylko przedmiotowe rozumienie tych należności, do czego wystarczałoby posłużenie się zwrotem "nie zaspokojone wierzytelności pracownicze". Ponadto rozważany przepis nie powinien być interpretowany w oderwaniu od pozostałych ustępów art. 7a, zwłaszcza jego ustępu 1. Aczkolwiek bowiem oczywistym jest, że rozważany art. 7a ust. 5 wykracza przedmiotowo poza należności pracownicze przysługujące na podstawie ust. 1 tego artykułu (odszkodowanie, odprawa), to jednak nie sposób przyjąć, że nie obejmuje tych należności, gdyż wymagałoby to, dla uniknięcia niejasności, wyłączenia tych należności z art. 7a ust. 5. Z treści zaś art. 7a ust. 1 wynika, że przysługują one w razie rozwiązania stosunku pracy przez syndyka, a więc powstają po ogłoszeniu upadłości i stanowią wierzytelność w stosunku do masy upadłości. Użycie zaś sformułowania, że syndyk uwzględni z urzędu nie zaspokojone należności pracownicze "w

wykazie wierzytelności do upadłego" nie musi być rozumiane jako określenie dłużnika tych wierzytelności, a tylko jako określenie aktu, do którego należności te zostaną przez syndyka wpisane. Ustawodawca posłużył się w omawianym przepisie określeniem ("wykaz wierzytelności do upadłego") nieznanym Prawu upadłościowemu, a będącym synonimem projektu listy wierzytelności w rozumieniu art. 153 Prawa upadłościowego.

Wpisanie należności do projektu listy wierzytelności oznacza, że należność ta będzie zaspokajana w trybie określonym w przepisach Prawa upadłościowego (art. 161, art. 203), do których, jako przepisów odrębnych, odsyła art. 7a ust. 5 ustawy z 28 grudnia 1989 r.

Przedstawiony kierunek wykładni odpowiada celowi rozważanego przepisu, którym zdaniem Sądu Najwyższego było m.in. objęcie należności pracowniczych powstałych zarówno przed jak i po ogłoszeniu upadłości zakładu pracy uproszczonym trybem ich zaspokajania przewidzianym w przepisach Prawa upadłościowego.

Jeżeli zaś wierzytelność podlega zaspokojeniu w powyższym trybie i w tym celu uwzględniona została w projekcie listy wierzytelności, to dochodzenie jej w procesie cywilnym - bez względu na czas powstania wierzytelności i bez względu na to, czy pozwanym jest upadły czy też masa upadłości, za które w myśl art. 60 Prawa upadłościowego, gdy postępowanie dotyczy mienia wchodzącego w skład masy upadłości, działa w drodze ustawowego podstawienia syndyk upadłości - prowadzi do wspomnianej przez Sąd Wojewódzki dwutorowości postępowania.

Orzecznictwo Sądu Najwyższego w przedmiocie jak postąpić z pozwem wniesionym w takiej sytuacji nie jest jednolite. W orzeczeniu z dnia 29 września 1967 r., I CR 100/67 (OSNCP 1968 z. 7 poz. 121) Sąd Najwyższy uznał, że mylne wybranie drogi procesu jest obraniem jedynie niewłaściwego trybu postępowania, nie zachodzi natomiast niedopuszczalność drogi sądowej. W rezultacie mylnie skierowany pozew sąd procesowy winien przekazać sędziemu - komisarzowi. W przytoczonej zaś przez Sąd Wojewódzki a wskazanej wyżej uchwale z dnia 30 marca 1992 r., III CZP 22/92, Sąd Najwyższy przyjął, że zachodzi przejściowy brak drogi sądowej (art. 199 § 1 pkt 1 k.p.c.), wobec czego pozew podlega odrzuceniu, chyba że wierzyciel w celu realizacji uprawnień wynikających z prawa upadłościowego, pomyłkowo tylko, wystąpi na drogę procesu. Wówczas wyjątkowo należy przekazać sprawę sędziemu - komisarzowi. Cyt. uchwała Sądu Najwyższego została krytycznie oceniona w głosie prof. W. Broniewicza opublikowanej w Przeglądzie Sądowym z 1993 r. Nr 9 str. 109-115. Zdaniem Sądu Najwyższego glosator słusznie zarzuca, że dla przyjęcia w rozważanej sytuacji niedopuszczalności drogi sądowej brak jest podstawy prawnej niezbędnej w świetle art. 2 § 3 k.p.c. Nie stanowi jej powołany przez Sąd Najwyższy art. 60 Prawa upadłościowego ustanawiający na rzecz syndyka legitymację procesową w postępowaniu dotyczącym mienia wchodzącego w skład upadłości. Z tego powodu art. 60 Prawa upadłościowego powinien być traktowany jako norma materialnoprawna. W rezultacie uznać należy, że w omawianej sytuacji nie zachodzi niedopuszczalność drogi sądowej a

jedynie niewłaściwość trybu rozpoznania sprawy w drodze procesu cywilnego, co w świetle art. 201 k.p.c. uzasadnia przekazanie sprawy sędziemu - komisarzowi do rozpoznania we właściwym trybie postępowania upadłościowego. Jednakże gdyby nawet podzielić kwestionowane stanowisko o przejściowej niedopuszczalności drogi sądowej, to zgodnie z art. 464 § 2 k.p.c. ze względu na przedmiot powództwa (należności pracownicze) nie można by pozwu odrzucić, a należałoby sprawę przekazać organowi właściwemu do rozpoznania sprawy, czyli sędziemu - komisarzowi. Rzeczą syndyka upadłości i sędziego - komisarza będzie dopilnowanie, aby w rezultacie przekazania sprawy ta sama wierzytelność nie uległa dwukrotnemu zaspokojeniu. Można tego uniknąć, jeżeli sędzia - komisarz, podobnie jak w sytuacji kiedy wierzyciel zgłasza ponownie tę samą wierzytelność bezpośrednio sędziemu - komisarzowi, odrzuci na podstawie art. 199 § 1 pkt. 2 k.p.c. w zw. z art. 68 Prawa upadłościowego ponowny wniosek w zakresie objętym pierwszym wnioskiem.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy na przedstawione pytanie prawne udzielił odpowiedzi sformułowanej w sentencji niniejszej uchwały.

=====